

religiji, svetovnemu nazoru, etniji ipd. ne more biti dovolj dober razlog za utemeljevanje storitev, ki so namenjene celotni populaciji. Javna mreža ponudnikov storitev mora biti namenjena vsem, tako verujočim kot tudi neverujočim. Sodobno socialno delo v Sloveniji naj bi bilo utemeljeno na teoretskih in praktičnih izhodiščih (na primer Arnold & Poštrak: *Uvod v socialno delo*, 2003; Zaviršek & Zorn & Videmšek: *Inovativne metode v socialnem delu*, 2002), ki presegajo enostranske, pa čeprav večinske ideološke usmeritve.

Najbolje zasnovani in napisani sta poglavji o sodobnih programih za kakovostno starost v Sloveniji in mreži medgeneracijskih programov za kakovostno starost. Obe poglavji podajata sistematičen pregled obstoječih programov v našem prostoru ter njihovih prednosti in pomanjkljivosti. Vendar bi si bralec želel večjo natančnost pri uporabi posameznih izrazov in navajanju virov. Za vrednotenje storitev, ki jih nudijo centri za pomoč na daljavo, so bile v zadnjih desetih letih narejene kar tri evalvacije, katerih rezultati so bili objavljeni tudi v delih, ki jih avtor sicer navaja v drugih poglavjih monografije, ne pa tudi v poglavju o sodobnih programih za kakovostno staranje (na primer Hojnik-Zupanc: *Samostojnost starega človeka v družbenoprostorskem kontekstu*, 1999 ali Hojnik-Zupanc & Kramberger: *Organizirana pomoč na domu za stare ljudi v Ljubljani*, 1996). Kljub izčrpnemu naboru literature bralec mestoma pogoša pregled sodobnejših, tudi domačih virov s tega področja. Tako denimo pri preučevanju socialnih omrežij med novejšimi viri v tekstu najdemo prepogosto samo avtorjeve vire, čeprav je bilo na tem področju v zadnjih dvajsetih letih objavljenih kar nekaj znanstvenih publikacij (na primer Iglič: *Egocentrične socialne mreže*, 1988; Hojnik-Zupanc: *Samostojnost starega človeka v družbenoprostorskem kontekstu*, 1999; Dragoš: *Socialne mreže in starost*, 2000), narejenih več raziskav in številne diplomske naloge.

Ambiciozno zastavljena monografija je objavljena v času, ko se položaj starostnikov v slovenski post-tranzicijski družbi ponovno izpostavlja. Zagotovo je bila objavljena ob pravem času, saj kljub vse večjemu številu objavljenih parcialnih del, manjkajo celovite publikacije, ki bi se sistematično ukvarjale s problematiko staranja in starostnikov. Vsekakor je to delo, ki ga bo, ne glede na omenjene omejitve, prebral vsak, ki se s problematiko staranja poljudno, strokovno ali znanstveno ukvarja.

Ilija Tomanič

**Tomo Korošec, Monika Kalin Golob, Simona Zatler, Melita Poler, Maca Jogan, Gregor Tomc: Razžalitve v tiskanih medijih. Ljubljana: Založba FDV, zbirka Znanstvena knjižnica, 2002
164 strani (ISBN 961-235-099-X), 2.500 SIT**

Zbornik *Razžalitve v tiskanih medijih* osvetljuje del zaskrbljujoče medijsko pravne prakse poosamosvojitvenega obdobja, tj. razraščanje števila »medijskih tožb« zaradi razžalitev, žaljivih obdolžitev in obrekovanj na eni, ter visok delež oprostilnih sodb oziroma dopuščanja javnega žaljivega izražanja novinarjev na drugi strani.

Kot vzrok za nizko stopnjo jezikovne kulture javne besede in permissivno sodno prakso se kaže predvsem pomanjkanje demokratične prakse javne kritike in njene pravne zaščite, vendar opotekajoči koraki mlade demokracije in njenih organov razmaha obravnavanega pojava vsekakor ne morejo (ne smejo) opravičiti. Kot avtorji prepričljivo dokazujejo, je slovenska sodna praksa v devetdesetih »jezikovno gorjačenje« novinarjev dopuščala tudi v primerih, ko je bila žaljivost besedila (s pomensko-stilnega vidika) nesporna. Kot pravi Korošec, se vsiljuje sklepanje »da se sodni senati skoraj vedno izogibajo obsodilnih sodb, da se ne bi izpostavili očitku, da zatirajo svobodo izražanja in dušijo prepotrebno družbeno kritiko« (str. 6). Tovrstno interpretacijo (in s

tem pritisk) so pomagali ustvarjati tudi mediji sami, ko so obravnavo »razžalitvenih medijskih tožb« uokvirili v diskurz nevarnosti omejevanja svobode izražanja.

Zbornik izhaja iz v jezikoslovju temelječe raziskave, ki je želela opozoriti na dejstvo, da »javna raba besed, ki žalijo /.../ zastruplja duhovni prostor; ki ga v nemajhni meri gradi ravno publicistika, predvsem njena dnevno poročevalna dejavnost« (str. 4). Kombinacija novinarske in sodne prakse, ki smo ji bili priča v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, nakazuje na krizo moralnega reda družbe v prehodu ter ohlapnost v razumevanju temeljev in delovanja demokracije. Kaže namreč družbo, ki se ni pripravljena sprijazniti z dejstvom, da vsaka svoboda vedno predpostavlja oziroma temelji tudi na pripadajoči odgovornosti. To pa nam razkriva kolektiviteto, ki se na podlagi samovoljne (in vprašljive) reinterpretacije »polpretekle zgodovine« kot »družbe odgovornosti brez svobode« želi čimbolj naučiti »družbe svobode«. Kar je tu problematično je, da pri tem popularni zgodovinski spomin v interpretaciji preteklosti še uspe locirati oba pola (svobodo in odgovornost), v lastnem razumevanju sedanjosti pa umanjka prav protipol pridobljeni svobodi javne besede – javna odgovornost novinarskega delovanja.

V osnovi nam zbornik v prispevkih Toma Korošca, Monike Kalin-Golob in Simone Kralj Zatler ponuja jezikovnostilsko analizo in sodne utemeljitve primerov medijskih kršitev zoper čast in dobro ime, ki jih dopolnjuje etična (Melita Poler-Kovačič), sociološka (Maca Jogan) in kognitivna (Gregor Tomc) kritična analiza obravnavane problematike. Kazenski zakonik RS v 169. členu določa, da je lahko novinar obsojen razžalitve samo v primeru, da je iz načina izražanja in drugih okoliščin razvidno, da je dejanje razžalitve storil z namenom zaničevanja. Kar z drugimi besedami pomeni, da tožniku za obsodbo novinarja ni dovolj dokazati le, da je bilo objavljeno besedilo (objektivno) žaljivo, ampak mora dokazati tudi (subjektivni) namen razžalitve, katerega pa novinar praviloma zanika.

Korošec in Kalin-Golobova v svojih prispevkih dokazujeta, da je tovrstna obravnava razžalitev z jezikovnega in stilističnega vidika nedopustna ter z analizo primerov pokazeta, da si sodišča poljubno razlagajo nesporna jezikoslovna dejstva slovenskega jezika. Ugotavljanje namena žalitve oziroma zaničevanja kaže na temeljno nerazumevanje novinarskega dela – dejstva, da je sporočanje v množičnih medijih »rezultat namernega, k cilju usmerjenega izbora med sredstvi jezikovnega sestava« (str. 31). »Stil je izbira z namenom,« opozarja Kalin-Golobova in zato: »žaljivo izbrana beseda posledično kaže namen zaničevanja tako označene osebe« (str. 35). Tako Korošec kot Kalin-Golobova dokazeta, da se indic namere zaničevanja, ki ga zahteva naše sodstvo, kaže že v samem izboru žaljive besede, saj ima novinar za ubeseditev vselej na izbiro tudi nežaljiva jezikovna sredstva. Žaljiva ubeseditev brez namena zaničevanja je, kot opozarja Korošec, možna le v primeru tvorčeve duševne neuravnovešenosti ali neznanja slovenskega jezika, v drugih primerih pa je z jezikovnostilno analizo mogoče razpoznati stilno zaznamovanost jezikovnega sredstva (primer tabela na str. 16) oziroma njegovo (ne)primernost za stilno pravilno in etično primerno publicistično pisanje. Podobno tudi Kalin-Golobova opozarja, da bi le upoštevanje stilistične analize izbranih jezikovnih sredstev sodiščem lahko objektiviziralo njihovo vsakokratno presojo in določanje kazenske odgovornosti (str. 45).

Prispevek Simone Kralj Zatler, ki je med vsemi prispevki najmanj odkrito kritičen do medijske in sodne prakse, je pregled »medijskih tožb« na slovenskih sodiščih med leti 1995 in 1999, pri čemer ugotavlja, da se v Sloveniji tisti, ki menijo, da sta bila njihova čast in dobro ime prizadeta v katerem od medijev, v nasprotju s tovrstno prakso v tujini, ne zatekajo k civilnim, ampak h kazenskopravnim tožbam (str. 47). Avtorica izpostavi pomen posameznih sodnih odločitev, še posebej razzsodb Vrhovnega sodišča RS, na nadaljnji razvoj sodne prakse in posledično na prihodnje ravnanje družbenih akterjev. Tako lahko zmanjšanje tožb zaradi razžalitev konec devetdesetih pripišemo ne toliko izboljšanju novinarske prakse kot predvsem redkim obsodilnim sodbam, ki so postavile dejansko ločnico med dovoljenim in nedovoljenim.

Po drugi strani pa bi morala biti prepoved objave razžalitev za novinarja etična dolžnost, saj je etično mišljenje eden od temeljev kakovostnega novinarstva. Novinarjeva moralna odgovornost

izhaja iz dejstva, da v sodobnih družbah posamezniki večino informacij o svetu dobimo prav iz medijev. Zato poleg pravic in dolžnosti, ki jih predpisujejo pravne norme, mediji prevzemajo nase tudi moralno odgovornost do državljanov in družbe. Ta odgovornost pa, poudarja Poler-Kovačičeva, za novinarja nastopa pred njegovo svobodo. Avtorica ugotavlja, da je potrebno dostojanstvo človekove osebe vselej spoštovati, tudi v primeru ti. *ostre kritike*, saj »lahko novinar učinkovito in prepričljivo izraža svoje mnenje ali ostro kritiko tudi nežalljivo, z nevtralnimi, stilno nezaznamovanimi besedami« (str. 152).

Maca Jogan se zavzame za zagotavljanje sistemske moralne varnosti posameznikov, ki z neustreznimi razzodbami medijskih žalitev obstoječe sodne prakse ni zagotovljena. Z nevtraliziranjem oziroma zanikanjem aktivne vloge novinarja kot tvorca besedila in posledičnim zmanjševanjem njegove moralne odgovornosti, odpove sodstvo kot vrhovni skrbnik moralnega reda družbe. Zato se avtorica zavzame za uporabo jezikovnostilnih in sociolingvističnih metod za zagotavljanje objektivnejših sodb ter za varovanje in ohranjanje temeljnega moralnega reda v družbi (str. 119).

Podobno tudi Gregor Tomc nasprotuje pojmovanju, da je za žalitev potreben namen žalitve, saj s pozicije kognitivnega družboslovja občutenje užaljenosti posameznika ni odvisno od intence sporočevalca, ampak od tega, ali sporočilo rani posameznikovo moralno samopodobo. Tomc opozarja, da je zakonska dikcija preohlapna in tako dopušča pretirano mero sodniške samovolje ter se zavzema za njeno omejevanje skozi taksativno določitev seznama žaljivih besed, ki bi ga morali izoblikovati in s časom spreminjati družboslovci, psihologi in jezikoslovci (str. 136).

Zbornik *Razzalitve v tiskanih medijih* se ponuja kot izhodišče za refleksijo o potrebnih spremembah zakonodaje, predvsem pa sodne prakse, vendar bi za kaj takega potrebovali malo celovitejši pregled problematike. Raziskava je želela s študijo primerov analizirati in komentirati nekaj zgledov, ki so doživeli sodno obravnavo (str. 32), to pa ima za posledico večkratno obravnavanje istih zgledov – kar sicer omogoča večplastnejši pogled na obravnavane primere, hkrati pa izpostavlja zgolj peščico primerov in s tem osiromaši bralčev vpogled v obravnavano problematiko. Po drugi strani sta s tem pristopom izpuščena vsaj še dva pomembna pogleda – kot prvo ne izvem, koliko so razzalitve razširjene v sodobnem slovenskem novinarskem sporočanju nasploh, kot drugo pa ne dobimo podatkov o primerih razzalitev, ki so bili zaključeni z izvensodnimi poravnjavami. Jezikovnostilska analiza slednjih, četudi težje dostopnih primerov, bi utegnila biti vsaj toliko pomenljiva, kot tistih s sodnim epilogom.

Pri tako očitni potrebi po spremembi zakonskih določil in sodne prakse bi vsekakor pričakovali večjo udeležbo pravne stroke, vendar utegne ta manjko biti prej simptomatičen kot naključen. Tudi zato je z vidika sinteze in programskih nastavkov posameznih avtorjev problematična odsotnost predgovora k zborniku, ki bi lahko obravnavano problematiko elegantneje kontekstualiziral. Vendar nam zbornik kljub temu ponuja temeljito kritiko pravne prakse s spornim in nedopustnim moralnim naukom napačnega razumevanja svobode izražanja in (medijske) moči brez odgovornosti.

Tina Kogovšek

Jack Goody: Evropska družina. Ljubljana: Založba /cf.*, Modra zbirka – Delajmo Evropo, 2003**

271 strani (ISBN 961-6271-56-3), 3.800 SIT

prevod Polona Mesec, spremna beseda Jacques Le Goff

Evropska družina angleškega antropologa Jacka Goodyja sodi v prvi v slovenščino prevedeni paket zbirke *Delajmo Evropo*. Zbirko so v nekaterih drugih jezikih že izdali drugi evropski zalo-